

„NENÍ NA SVĚTĚ TEN, KTERÝ BY SE ZAVDĚČIL VŠEM“ (NIE MA NA ŚWIECIE NIKOGO, KTO ZADOWOLIŁBY WSZYSTKICH). O NOWEJ PUBLIKACJI PETRA VOITA O ZABYTKOWYCH OPRAWACH KSIĄŻKOWYCH ZE ZBIORÓW BIBLIOTEKI NA STRAHOVIE W PRADZE

Petr Voit, *Vzácné knižní vazby Strahovské knihovny v Praze: od gotiky na práh baroka*, Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha 2020, 409 ss. („Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica” 9), ISBN 978-80-88009-18-4

<https://doi.org/10.19195/0080-3626.64.14>

Biblioteka Królewskiej Kanonii Zakonu Premonstratów (Norbertanów) na Strahovie w Pradze (Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově v Praze) należy, oprócz Biblioteki Narodowej Republiki Czeskiej i Biblioteki Muzeum Narodowego w Pradze, do najważniejszych bibliotek w Republice Czeskiej pod względem wielkości i wartości zbiorów historycznych. W zespole kustoszów zbiorów rękopisów, inkunabułów i starodruków tej biblioteki od 2004 roku pracuje Petr Voit, wybitna postać współczesnego księgoznawstwa czeskiego, którego twórczość została niedawno szerzej zaprezentowana polskim czytelnikom na łamach niniejszego czasopisma przez Weronikę Karlak¹. Autor wielu monografii i kilkudziesięciu opracowań fachowych z zakresu historii kultury książki znany jest również szerokiej publiczności przede wszystkim dzięki cenionej publikacji *Encyklopedie knihy*, wydanej w 2006 roku, oraz syntetyzującej wiedzę dwuczęściowej monografii *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí* (Czeskie drukarstwo między późnym gotykiem a renesansem) z 2013 i 2017 roku². Środowisko naukowe bardzo przychylnie przyjęło również *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze* (Katalog inkunabułów Biblioteki na Strahovie w Pradze), który Autor wydał w 2015 roku³.

Głównym celem najnowszej publikacji Petera Voita, poświęconej wybranym rzadkim oprawom książkowym ze zbiorów Biblioteki Strahovskiej, jest na pierwszy rzut oka prezentacja publiczności krajowej i zagranicznej zbiorów historycznych tej biblioteki. Jest to jednocześnie wydanie jubileuszowe, upamiętniające 900. rocznicę powstania Zakonu Premonstratów. Z tych powodów książka została wydana w trzech wersjach językowych (czeskiej, angielskiej i niemieckiej) i wyposażona w bogatą szatę ilustracyjną, która w pełni odpowiada reprezentacyjnemu charakterowi publikacji, a jednocześnie odgrywa ważną rolę dokumentacyjną. Pozwoliła ona autorowi na rozwinięcie możliwości badawczych, a zwłaszcza edukacyjnych, tkwiących w prezentowanym materiale historycznym. Voit dał temu wyraz już we wstępie, wyrażając nadzieję, że jego najnowsza monografia przyciągnie uwagę młodszych kolegów i wzbudzi zainteresowanie zaniedbywanymi w Czechach badaniami nad dawną oprawą książkową i historią introligatorstwa.

Pod względem treści publikacja przedstawia materiał, który powinien być dobrze znany przynajmniej czeskim specjalistom. Opiera się bowiem na zestawie 200 najcen-

¹ W. Karlak, [rec.] *Petr Voit, Český knihtisk mezi gotikou a renesancí*, „Roczniki Biblioteczne” 62, 2018.

² Zob. ibidem.

³ P. Čornej, *Vzorový soupis strahovských inkunabulí*, „Česká literatura” 5, 2016; V. Sladká, *Petr Voit. Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*, „Kniha a dějiny” 1–2, 2015.

niejszych cymeliów strahovskich, wybranych na potrzeby wystawy zrealizowanej w 1966 roku przez czołowych znawców introligatorstwa historycznego — Pavlínę Hamanovą (1894–1978) i Bohumila Nuskę (ur. 1932). Objęła ona egzemplarze z kolekcji strahovskiej, których oprawy uznano za wyjątkowe lub mające charakter reprezentatywny dla określonego stylu w introligatorstwie artystycznym. Ówczesny czesko-niemiecki katalog tej wystawy, który w czterech dużych rozdziałach tekstowych (gotyk — renesans — barok i rokoko — klasycyzm, empire, romantyzm i koniec XIX wieku) prezentował pojedyncze egzemplarze w formie krótkich notek, zaopatrzony był w 32 czarno-białe ilustracje⁴. Natomiast Peter Voit ujął odnośną tematykę w 50 chronologicznie ułożonych hasłach o łącznej objętości przekraczającej 300 stron. Materiał ilustracyjny składa się ze 135 kolorowych fotografii. Monografia zawiera sześć indeksów (indeks introligatorów, autorów przedstawianych opraw, jak też introligatorów wspomnianych w książce przy okazji omawiania historycznego kontekstu opraw strahovskich, indeks osób zawierający też nazwy instytucji i miejscowości, indeks tytułów dzieł oprawionych, jak i tytułów innych dzieł omawianych w tekście, indeks narzędzi introligatorskich zarejestrowanych już w EBDB⁵, indeks rzeczowy oraz indeks sygnatur, który oprócz strahovskich wymienia także sygnatury egzemplarzy z innych bibliotek, wykorzystanych przez autora w celach porównawczych lub do dopełnienia innych ważnych informacji) oraz dwa wykazy (zamieszczonych ilustracji i specjalistycznej literatury przedmiotu).

W krótkim wstępie Voit omówił wyniki badań z zakresu dziejów introligatorstwa na ziemiach czeskich, wyjaśnił przyczyny, które skłoniły go do zajęcia się tą tematyką, oraz zapoznał czytelnika z regułami opracowania poszczególnych hasel i ich układem. W zasadzie można je podzielić na dwie grupy. Pierwsza grupa (36 hasel) zawiera hasła poświęcone jednemu konkretnemu egzemplarzowi książki, druga (14 hasel) zaś hasła zbiorcze, poświęcone przykładom opraw książkowych powiązanych z sobą genetycznie lub morfologicznie.

Struktura hasel jest w miarę możliwości ujednolicona: po wyrazie hasłowym znajduje się skrócony opis katalogowy dzieła (nazwisko autora lub tytuł dzieła, miejsce powstania/wydania, a w przypadku druków także rok wydania, format i objętość, sygnatura egzemplarza). Ponadto zwykle towarzyszą mu: krótkie omówienie treści dzieła, opis i geneza oprawy (niekiedy z informacjami ukazującymi ją w szerszym kontekście kulturowo-historycznym) oraz określenie grupy typologicznej, do której oprawa należy (na przykład oprawa późnogotycka). Hasło kończy się wykazem wykorzystanej literatury przedmiotu. Hasła zbiorcze zazwyczaj składają się z obszerniejszego omówienia historyczno-księgoznawczego i powiązanych hasel samoistnych.

Chociaż z podtytułu publikacji wynika, że zbiór prezentowanych opraw zawiera rezultaty pracy introligatorów od gotyku po barok, to większość hasel dotyczy głównie opraw z XV–XVI stulecia. Wyjątkiem w tym względzie jest hasło poświęcone luksusowej oprawie Ewangelii Strahovskiej (choć sam rękopis pochodzi z IX wieku, jego istniejąca obecnie oprawa powstawała stopniowo albo w ciągu XII–XVII wieku, albo w wyniku jednorazowego złożenia [asamblażu] z elementów pochodzących z różnych epok historycznych w pierwszej połowie XVII wieku), a następnie niespełna dziesięć hasel, które

⁴ P. Hamanová, B. Nuska, *Knižní vazba sedmi století z fondů Strahovské knihovny*, Praha 1966.

⁵ Die Einbanddatenbank: <https://www.hist-einband.de>.

dotyczą przykładów opraw książkowych z przełomu XVI i XVII wieku. Pod względem obszaru i miejsca pochodzenia uwzględnionych opraw czeska produkcja nieznacznie (58%) góruje nad zagraniczną (42%). Znajdujemy tutaj przykłady produkcji ówczesnych introligatorów wykonywanej dla klientów w Pradze (na przykład dla dworu cesarza Rudolfa II lub dla prywatnej biblioteki Tychona de Brahe), w Kadaňiu (dla klasztoru franciszkanów) czy w Třeboňiu i Českým Krumlovie (dla dworu Petra Voka z Rožmberka), a także przykłady stylów opraw pochodzących z warsztatów francuskich, niemieckich, polskich, a wyjątkowo także szwajcarskich czy hiszpańskich.

Z przedstawionych uwag jasno wynika, o czym czytelnikowi przypomina się zresztą we wstępie, że publikacja ta nie może być traktowana jako przewodnik po historii czeskiego introligatorstwa. Jednocześnie nie jest to jednak tylko katalog historycznych zabytków i reprezentacyjna publikacja rocznicowa. Monografia Voita umiejętnie wpisuje się w zakres literatury popularnonaukowej i specjalistycznej. Wybrane oprawy Biblioteki Strahovskiej autor porównuje z wieloma zachowanymi egzemplarzami z bibliotek czeskich i zagranicznych, uwzględnia najnowszą literaturę naukową i informacje zawarte w bazach danych, szuka powiązań między pismem, dekoracjami, ilustracjami i oprawami poszczególnych egzemplarzy, nakreśla szerszy kontekst kulturowy i historyczny oraz śledzi związki między drukarstwem, introligatorstwem i czytelnictwem. Wreszcie stara się obiektywnie porównać rozwój rodzimego introligatorstwa z ówczesnymi trendami artystycznymi, które w omawianym okresie panowały za granicą i choćby częściowo mogły wpłynąć na produkcję w Czechach.

Nie można jednak pozbyć się wrażenia, że pod pewnymi względami tej publikacji trochę brakuje, a pod innymi względami przynosi więcej niż można oczekiwać. Niespecjalistów (w przypadku Biblioteki Strahovskiej są to zwykli turyści) z pewnością zadowoli precyzja opracowania i bogata szata ilustracyjna, w skład której wchodzi także ilustracje samego klasztoru na Strahowie. Jednak używana terminologia specjalistyczna może być dla nich zbyt trudna. W odróżnieniu od niespecjalistów, osobom chcącym zagłębić się w tę tematykę zabraknie wyczerpującego wprowadzenia do historii technik introligatorskich i dekoracyjnych stylów opraw książkowych oraz dziejów introligatorstwa, którym zagadnieniom autor poświęcił znacznie więcej uwagi w swojej publikacji *Encyklopedie knihy*. Specjalista na próżno będzie szukał w indeksach przeglądu używanych przez ówczesnych introligatorów fileatów, stempli, plakiet i radełek, które to informacje zostały uwzględnione w cenionym katalogu inkunabułów Biblioteki na Strahowie w Pradze. Naturalnie, chcąc znaleźć rozwiązanie kompromisowe, Voit musiał zrezygnować z uzasadnionych wymogów co do naukowego wyposażenia publikacji. Niewątpliwie większe ustępstwa zostały uczynione na korzyść niespecjalistów, a zwłaszcza turystów odwiedzających Bibliotekę Strahovską. W tym kontekście słuszne wydaje się pytanie, czy nie byłoby możliwe zaprezentowanie tego interesującego materiału w formie wystawy internetowej. Obecna sytuacja (koniec 2020 roku) wprost tego wymaga. Wirtualni goście, a także badacze pracujący online, z pewnością doceniliby tę formę publikacji.

Vojtěch Šícha
ORCID: 0000-0002-6957-4235
Knihovna Akademie věd ČR, Praha